

Krajina je naše zrcadlo

KRAJINA JE NAŠE ZRCADLO

KRAJINOTVORBA

A PRÁCE

S VEŘEJNÝM

PROSTOREM

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Podoba historické kulturní krajiny

Kulturní krajina vznikla kombinací působení člověka a přírody, díky tomu, že člověk přírodu využíval a přetvářel ke svému prospěchu. Přirozená podoba krajiny byla v našich podmínkách převážně lesnatá. Člověk ale potřeboval pole pro svou obživu, dřevo na stavby, pro potřeby hutí, skláren a dalších řemesel, a tak začaly lesy vlivem lidské činnosti ustupovat.

Historická kulturní krajina byla velmi pestrá mozaikou mnoha prvků: polí, luk, pastvin, sadů, remízků a lesů, rybníků a potoků. Žádný z těchto prvků neexistoval izolovaně.

Byly mezi sebou provázané. Okolo meandrujících

potoků rostly vrby a olše. Poměrně úzké pruhy polí byly odděleny mezemi. Na nich rostly křoviny, ale i vysoké stromy – nacházeli zde útočiště živočichové a květena.

Historická kulturní krajina neznala velké lány jednoho druhu plodiny. Na úzkých polích se vedle sebe pěstovalo velké množství druhů, protože každý hospodář je potřeboval pro svou potřebu: pšenici, oves, čočku, řepu, brambory... Každý si sám pěstoval to svoje, a tak krajina působila jako velmi pestrá mozaika.

Až do 50. let 20. století byla většina obyvatel venkova v každodenním styku se svým polem, loukou, lesem, rybníkem či cestou. Tento kousek krajiny tvořil jakousi rozšířenou část domu každého hospodáře, stejně jako dvůr, chlévy, zahrada a taky zde při práci trávil většinu času. Prostor krajiny byl tedy velmi účelně uspořádán, ale byl také pestrý a zcela mimochodem krásný (aniž to bylo přímým záměrem).

Člověk se v krajině pohyboval a s tím souvisí i nepoměrně hustší síť cest v minulosti, než jak je tomu dnes. Krajina byla tedy pro člověka prostupná. Navíc významnější cesty lemovaly skupiny křovin či přímo stromořadí.

Člověk krajinu dotvářel i jinak: stavbou křížů, kapliček, božích muk, k nimž často vysazoval stromy. A hlavně krajina byla živá – ve všech významech tohoto slova. Ozývalo se v ní bučení dobytka, hlasy lidí na poli, hrajících si dětí, svistot kosy, drkotání žebříňáku... Krajina byla náručí, skutečným domovem.

Vliv mizení některých tradičních prvků kulturní krajiny na rostliny a živočichy

Změny hospodaření v krajině a využití moderních technologií mělo drastický dopad na tradiční prvky kulturní krajiny a její obyvatele. Meze a úkryty pod stromy a keři byly domovem koroptve, zajíce a králíka. Žili zde mravenci, brouci a kvetla zde řada rostlin včetně léčivých a plodonosných, jejichž květy byly pastvou pro hmyz. Ten opyloval nejen tyto květy, ale i rostliny na polích a v sadech.

Změnou hospodaření na loukách se vytratil barevný svět květů, které si lidé trhali do váz a děti často nosily rodičům a rodiče na hřbitovy a ke křížkům a Božím mukám. Dnes na těchto loukách nalezneme pouze pár druhů, a někde v rohu nebo na svahu se možná zachoval zbyteček původních luk a i ten díky zanedbané péči postupně mizí pod nárůstem keřů nebo rostlin, jež využívají pronikající hnojiva z okolních ploch. Pak v těchto plochách rostou keře a pod nimi kopřiva.

Pro koloběh látek a potravních řetězců jsou však nezbytné plochy, kde se zachovala druhová rozmanitost a jsou zde dostatečné potravní podmínky pro přežití mizejících druhů. Samotné rezervace a jiná chráněná území k uchování pestrosti české krajiny nestačí, neboť jsou omezeny pouze na malá území nerovnoměrně rozdělená po celé republice. Navíc jejich posláním je především ochrana unikátních prvků naší přírody a krajiny, avšak dnes mizí druhy dříve hojné, neboť již nemají svůj prostor.

Vliv mizení některých tradičních prvků kulturní krajiny na klima

Krajina je složitý komplex vzájemně provázaných vztahů, který se tvořil už od konce doby ledové a neustále se vyvíjí a reaguje na změny. Zatímco v minulosti si člověk neuvědomoval dopady svého jednání na své okolí a region, dnes je to jiné. Teprve s přibývajícím poznáním a možností provazovat a srovnávat v širokém měřítku si své jednání může uvědomit. Každá doba se nějakým způsobem zaznamenala do paměti krajiny. V tomto století lze předpokládat, že se negativní vlivy, často jen místního charakteru, budou zvětšovat a zasáhnou s větší silou. Navzdory technickému pokroku nebudeme schopni těmto vlivům ekonomicky odolávat a škody budou vzrůstat.

Jednou z možností snižování rizik ekologických katastrof je využití poznatků a postupné obnovování zmizelých prvků v krajině.

Naši předkové dobře věděli, že drobná mez v poli nebo nad obcí, kde byla doplněna otevřeným příkopem, ochrání stavby před vysokou vodou, a to bez rozdílu, zda při jarním tání nebo po letní bouři. Obráceně věděli, že pokud odstraní zelený pás okolo obce, přijdou větry a poničí stavby. Zřejmě

tušili, že po odstranění zeleně dochází k rychlému vysychání svrchní vrstvy ornice, a tak měli na mezích keře a liniovou výsadbu, kterou však pravidelně ořezávali. Měli tak nejen otop, ale i suroviny pro topírka, násady a na drobnou dřevěznou výrobu.

Drobná opatření pro šetrné hospodaření v krajině jsou dnes téměř minulostí. Představa je dnes spíše ve velkých projektech s využitím velkých finančních dotací a s využitím techniky. Navíc zde panuje obava vlastníků pozemků, že opatření ke zlepšení klimatických podmínek a ochraně území před klimatickými výkyvy je připraveno o půdu a případné dotace. Jedinci tak mohou negativně ovlivnit anebo dokonce ohrozit společenství lidí v sousedství. Přitom je možné dosáhnout za relativně nízké náklady významných efektů pro přírodu, krajinu i ochranu člověka a jeho bohatství.

Ohrožené prvky kulturní krajiny

Louka

Louka je společenstvo velkého množství druhů bylin.

Pravá louka je plná květů: chrastavců, kopretin, zvonků, kohoutků, šalvěže... voní trávou a létem. Je plná cvrčků, brouků a ve vzduchu poletují motýli... Květinová louka je kouskem rajské zahrady. Louka je tradiční prvek venkovské zeleně a její estetické působení nelze ničím jiným nahradit. Louky v minulosti sloužily jako zdroj sena pro dobytek.

Kvetoucí louky téměř zmizely z obrazu krajiny a často se o nich už jen zpívá v lidových písničkách či říká v říkankách: „...však je dosti kvítí až se louka svítí!“ Přitom dnes už je na mnoha místech vzácností i kopretina!

Stanoviště, aneb kde louka může být

Klasická květnatá louka je na slunném místě s chudší půdou. V minulosti byly louky povětšinou na místech, kde nemohlo být pole: na již zmíněné málo úrodné půdě a také vlhkých až podmáčených plochách.

Louku je možné ovšem založit na jakékoliv půdě i v jakýchkoliv světelných podmínkách. Pravda je, že **nejčastěji volená poloha je osluněná na ne příliš bohaté půdě.**

Díky tomu, že louky s planými rostlinami jsou druhově velmi bohaté, tak právě pomocí druhové skladby jsou schopné přizpůsobit se různým podmínkám. Snášejí sucho, vlhko, slunce, polostín či stín a nejrůznější typy půd. Dnes je možné zakoupit osivo na louku přesně dle požadavků místa např. směs: Vlhké louky, Louky na výsušnou půdu, Květnaté podrosty do stínu atd.

Louka potřebuje dostatek místa, aby se mohla nerušeně vyvíjet. Je-li její plocha příliš malá, nemůže její ekosystém správně fungovat. Správná louka může existovat jen na plochách, kde se chodí pouze zřídka. Sešlapávání louce nesevědí. Louka se proto nehodí jako místo k dětským hrám apod. Kolem ovšem může být pravidelně sečený pruh k procházení či pěšinka prostředkem louky.

Louka může být na jakékoliv ploše o min. výměře cca 100 m², kde se chodí jen zřídka.

Krajina je naše zrcadlo

Kde louku použít

Na louku můžeme proměnit v podstatě jakoukoliv větší plochu trávníku, který je třeba v tuto chvíli pravidelně nížce sečený. Louka může být pod ovocnými stromy. Louku lze realizovat v místě, kde jsou malé náletové dřeviny a křoviny (po jejich odstranění samozřejmě) atd., stačí se rozhlédnout...

Jak louku založit

1. Najdeme vhodnou dostatečně velkou plochu, která je v majetku subjektu občan: rozhlédne se po své zahradě
obec: projde možnosti obecních ploch - např. velké plochy „anglického trávníku“ na návsi

2. Postup založení:

A Postupná proměna: Na travnatých plochách je možné ekosystém převést na louku změnou režimu sečení z mnoha cyklů na 2x ročně. Postupně se v porostu prosadí luční byliny. Je to levné, ale pomalejší řešení vhodné v ekologicky stabilnějším krajiněm prostředí. Je zde i možnost dosetí vhodných druhů, které tuto přeměnu urychlí.

B Jednorázové založení: Plochu je třeba zryt či zorat. Tam, kde je trávník, nutno frézou důkladně vytrhat. Půda musí být kyprá a čistá. Uhrabe se a rozhodí osivo. Následně je potřeba po dobu 5-6 týdnů zavlažovat, pokud je sucho.

3. Termín založení: duben až květen a srpen až září

Péče o louku

Louku je nutné kosit, a to **1 až 3x ročně**. Poprvé v době květu kopretin, podruhé na přelomu července a srpna (pokud je velké sucho, lze vynechat), potřetí v září až říjnu. Pokud máme velkou plochu louky, je dobré její jednotlivé části séct postupně.

Sečeme kosou, lištovou sekačkou, případně dobře seřízenou samosběrnou sekačkou. Důležité je louku nehnojit! Z toho vyplývá jednoznačný požadavek louku nemulčovat! Všechna pokosená hmota se musí odstranit! Jinak totiž začnou luční květinčky rychle mizet.

Výhody:

- Louka je krásná a voní
- Louka je méně náročná na údržbu
- Louka je kusem historie
- Louka je přínosem pro přírodu
- Louka zadržuje vodu v krajině

Ohrožené prvky kulturní krajiny

Pastviny

Pastvina je součástí přírody, ale je to prvek vytvořený člověkem. Pastviny byly většinou v místech suchých, neobdělátných, které se nedaly nijak jinak využít. Na pastvinách rostly rostliny, které snášejí sucho, okusování a sešlapování dobytčím. Pastviny dříve patřily zcela samozřejmě do obrazu kulturní krajiny. Pokud se pastvina přestane pravidelně spásat, zaroste houštím a zanikne i společenstvo rostlin a živočichů, kterým její podmínky vyhovovaly. Před sto lety byl zcela samozřejmý obraz krajiny, v níž se porůznu pásly krávy, kozy, ovce a koně. Dnes tomu již tak není.

Nejde jen o to, že pastva je prospěšná pro zvířata - jejich život, zdraví a následně i kvalitu mléka, masa atd. Můžeme to také vidět obráceně. Pastva nám může pomoci nejen s pestrostí krajiny, ale i její údržbou.

Praktické využití pastvin, aneb kde nám může být pastva prospěšná?

Pastva je ideálním řešením pro pozemky, které zarůstají křovinami a náletovými dřevinami a jsou obtížně udržitelné (po vysekání opět rychle zarůstají). Zde je možné použít „vyčištění“ či údržbu plochy pasením. K tomuto účelu se speciálně velmi dobře využívají ovce. Takto si situaci na problematické ploše může vyřešit jak občan, tak obec. Dále je pastva vhodná na velkých trvalých travních porostech, které je z nějakých důvodů obtížné udržovat sečením.

Postup realizace pastvy

1. Vyjasnění plochy, kterou potřebujeme vypásat

2. Vyjasnění majetkových poměrů plochy

- je problematická plocha v mém majetku? (ať už jsem občan či obec)
- pokud není plocha v mém majetku, je možné se s majitelem domluvit na této formě údržby?

3. Řešení vymezení pastvy (aby nám či sousedům nebylo vypaseno, co nechceme)

- A. velké souvislé plochy - bude potřeba je ohradit
- B. menší ostrůvkovité plochy - řeší se obvykle „kolíkováním“

4. Zvířata, která budou plochu spásat

- A. zvířata jsou v mém vlastnictví (obce pořizují menší skupinu nejčastěji ovcí pouze v případě, že mají opravdu velké množství obecních ploch k vypásání)
- B. zvířata chová někdo v obci či okolí a je možné mu nabídnout plochu k pasení

Ohrožené prvky kulturní krajiny

Ovocné stromy a sady

Ovocné sady z vysokých dlouhověkových stromů byly po staletí naprosto samozřejmou součástí vesnice, ale i krajiny. Každý dům měl v minulosti zelinářskou zahrádku a za domem na ni navazoval ovocný sad. Obvykle následovala záhumenní cesta a za ní pole. Ovocné sady tak vlastně věncily okraj zástavby a tvořily přechod do volné krajiny. Dá se říci, že vesnice byly úplně zahalené v ovocném stromoví, z něhož často vykukoval jen větší statek nebo kostel. Ovocné sady velmi výrazně doplňovaly charakter obcí.

Starý ovocný sad je nesmírnou kulturní hodnotou - podobně jako např. křížek v polích obklopený lípami. Ovocné sady ale z venkovské krajiny kvapem mizí, proto je tento tradiční prvek dnes v podstatě prvkem nejohroženějším. Sady sice jsou, ale moderní sad - to je něco úplně jiného. Je to spíš plantáž než kus krásné přírody. Dnes moderní stromky jsou často malé čtvrtkmeny či dokonce zákrsky, mají mnohem kratší životnost a slabší zdraví, o jejich menší estetické hodnotě ani nemluvě.

Jaký je tradiční ovocný strom?

- je na vzrůstné podnoži, takže dorůstá značné výšky
- má korunu nasazenou nejméně ve výšce 1,3 m (polokmen) nebo ve výšce 1,8 m (vysokokmen)
- je to stará tradiční odrůda, ideálně krajová odrůda
- je dlouhověký a nesmírně krásný

Staré krajové odrůdy

Naši předkové pěstovali v ovocných sadech stromy starých krajových odrůd - zvláštní specifické, často typické jen pro určitou oblast, které nám o jejich životě mohou hodně vypovědět. Jsou to odrůdy přizpůsobené místním podmínkám, a tím i nenáročné na péči. Velmi dobře odolávají také chorobám a škůdcům a navíc jsou cenným dědictvím po našich předcích.

Kde lze takový tradiční ovocný strom získat?

Staré odrůdy na vzrůstných podnožích lze zakoupit v některých školkách jako polokmeny nebo špičáky, z nichž je možné napěstovat polokmen či vysokokmen.

Přímo místní krajové odrůdy je možné naroubovat na stromky, případně ve spolupráci s některými školkami či odbornými pracovišti vysokých škol namnožit.

Kde lze ovocné stromy a sady vysazovat?

Co se týče soliterních ovocných stromů, lze se inspirovat tradicí: Ovocné stromy se vysazovaly jako **dominanty u stavení, u vjezdu do hospodářství**, kde sloužily

jako ochrana proti větru, slunci, blesku či přenosu požáru. V místech s vysokou hladinou spodní vody sloužily kořeny stromu i jako sací bagr na vodu, aby se nestahovala do domu. Ovocné stromy se také hojně vysazovaly **v alejích**. Sady lze vysazovat na větších plochách, které nemají jiné využití nebo např. jako náhradu za obecní park plný přestárých jehličnanů.

POZOR! Výsadbové vzdálenosti stromů na vzrůstné podnoži musí být velké. Budou to v dospělosti velké stromy!
jabloně, hrušně, třešně a ořešák... **8-10 m**; višně, slivoně, broskvoně, meruňky a jeřáby **4-8 m**; **Pozor i na odstup od hranic pozemků kvůli padajícímu listí, sběru ovoce i stínění - 5 m.**

Založení sadu a postup výsadby ovocného stromu

- 1. Výběr plochy** a řešení majetkových poměrů.
- 2. Odstranění stávajících porostů**, pokud jsou nevhodné (jehličnany, náletové dřeviny atd.)
- 3. Rozplánování výsadby** - vhodné řešení s odborníky: volba druhů stromů a tím i výsadbové vzdálenosti, z čehož vyplyne počet stromků jednotlivých druhů.
- 4. Časový plán výsadby:** lze sázet brzy na jaře nebo na podzim - v září a říjnu, což je vhodnější.
- 5. Nákup stromků** - nejčastěji prostokořenné, ale mohou být i kontejnerované.

- 6. Výsadba** - jáma hluboká cca 0,5 m, průměr kolem 0,8 m
 - kořeny stromků namočit min. na 2 hod do vody
 - dno jámy vysypat kompostem
 - vložit stromek a jámu zasypat, zeminu přišlápnout
 - důkladně zalít

- 7. Opora** - stromky je dobré vysazovat s kůlem, který jim zajistí oporu.
- 8. Ochrana proti okusu** - v neoplocených zahradách a sadech, zkrátka na místech, kam se dostane zvěř.
- 9. Zalévat vysazené stromky** - v případě dlouhodobějšího sucha.
- 10. Financování** - v případě založení velkého sadu lze částečně financovat z Operačního programu životní prostředí nebo národních či krajských zdrojů. V případě menšího sadu je efektivnější komunitní formou sdružit prostředky se sponzory, občany a provést výsadbu vlastními silami - přinese vám to radost.

Každé vysazení tradičního extenzivního sadu je něco jako např. oprava kapličky - je to obnova něčeho velmi hodnotného. Něčeho, co do krajiny i obcí odedávna patří. Ovocný sad vzrůstných stromů je také životním prostorem pro množství rostlin a živočichů, kterým by se jinde třeba nedařilo.

Aleje

Ohrožené prvky kulturní krajiny

Aleje krajinu člení do menších celků, zpřijemňují ji a slouží i k orientaci v ní. V intenzivně využívané krajině vytváří alej životní prostředí pro řadu živočichů. Aleje, převážně ovocné, patří taktéž k tradičním prvkům naší venkovské krajiny.

Všechny významnější cesty bývaly doprovázeny alejemi. Aleje zdůrazňovaly místo, k němuž vedly. Časté bylo i vysazení solitérního stromu na rozcestích, někdy v kombinaci se sochou či křížkem.

Aleje mají význam nejen estetický, ale bioklimatický: tlumí dopravní hluk, zachycují zplodiny, slouží jako větrolamy. Mají význam také biologický. Mohou totiž napomoci budování systému ekologické stability území (ÚSES). Jedná se totiž o **interakční prvky**, které jsou v ÚSESu navrženy mezi jednotlivými biocentry či biokoridory. Aleje ale dnes často dožívají a zejména ty ovocné nejsou obnovovány, což je velká škoda.

Není nutné volit jen ovocné stromy, volba dřevin je široká:

- A. hlavní komunikace** - mohutné stromy s vysoko nasazenými korunami: buk, lípa, jeřáb, jasan, jilm
- B. místní komunikace** - zde je možné použít i ovocné stromy, ale pozor na dostatečnou vzdálenost od vozovky viz.dále
- C. polní cesty** - zde je možné sázet jakékoliv stromy s přihlédnutím k charakteru krajiny, historickému vývoji apod.

Pravidla umístování stromů u komunikací

1. mimo silniční těleso až za příkop - bývá to cca 3-4 m od vozovky

2. výsadbová vzdálenost stromů 4-5 m - časem dojde k vytrídění na 8-10 m

Nevhodné dřeviny ke komunikacím:

- široký kořenový systém: topol bílý, topol černý, topol osika, ořešák vlašský, trnovník akát
- lámavé větve: topoly a douglaska
- velké listy: platan, javor

Založení aleje:

1. **Vytipování komunikací a cest**, u nichž jsou aleje přestárlé nebo již nejsou.
2. **Prověření souladu záměru s územním plánem** - s prvky ÚSES. Alej je interakční prvek!
3. **Zjištění vlastnictví pozemku** v místě zamýšlené aleje. Subjekt provádějící výsadbu musí být majitelem nebo dlouhodobým nájemcem. U komunikací II. a III. třídy nutno jednat s krajskou SÚS.
4. **Výběr druhů stromů** do aleje - konzultace s odborníkem dle specifikace lokality.
5. **Další potřebná projednání** v závislosti na konkrétních podmínkách např. podmíněná dotací.
6. **Výsadba, opora a ochrana** - postup výsadby stromů je stejný, jako je popsán v předchozí kapitole.
7. **Financování** - lze částečně financovat z Operačního programu životní prostředí, národních programů a krajských zdrojů.

Výsadba alejí (a těch ovocných zvláště) skutečně stojí za to. Vždyť jet na jaře na kole rozkvetlou jabloňovou alejí je zážitek téměř nadpozemský.

Voda v krajině v minulosti a dnes

Voda je základní podmínkou života. Její dostupnost se odráží i v krajině. Tam, kde je voda až na povrchu, vznikají mokřady a podmáčená stanoviště, tam, kde je jí nedostatek, vznikají suchá stanoviště a mezi těmito póly je široká škála biotopů závislých nejen na vodě, ale i na svahové expozici, nadmořské výšce, podloží a podobně.

Bez člověka a jeho činnosti by zde převládala lesní krajina s přírodními typy porostů. Ty však dnes téměř nenajdeme. Člověk svoji činností cílevědomě přeměňoval krajinu a ovlivnil tak i vodní režim krajiny. Dodnes však ekosystémy

reagují na abiotické podmínky území, včetně hydrických (vodních) podmínek, a pokud by člověk ponechal území dlouhodobě bez využití, obnovily by se přírodní typy porostů. Dlouhou dobu člověk citlivě využíval krajinu a hospodařil v ní s vodou. Ještě do poloviny minulého století existovalo množství drobných opatření, která vodu v krajině zadržovala. Se scelováním pozemků se však vytrácela a nikdo nové v blízkosti zničených neobnovoval. Představovali jsme si, že voda bude stále, a když ne, tak postavíme přehrady. To se i stalo. Z velkých zmeliorovaných pozemků voda rychle oteče upravenými vodotečemi do přehrad. Ty však stojí níže po toku, tam se voda hromadí.

Pro zvýšení retence (zadržení) vody v krajině napomáhá zeleň. Vodu z mlhy umějí „vyčesávat“ stromy, a obráceně ji umějí odpařovat a „odsávat“ ze země. Liniová a skupinová zeleň zadržuje část vertikálních srážek, a pokud tuto zeleň doplníme keři a zvýšenou mezí, je účinek

zeleně při zadržování srážek mnohonásobně vyšší. Stejně tak toto opatření snižuje rychlost odtoku z pozemků a napomáhá tak snižování rizika náhlých povodní. Vzrostlá zeleň v krajině má i velký klimatický význam v období suchých a teplých dní.

Krajina je naše zrcadlo

Opatření k zadržení vody v krajině:

- větší množství luk a pastvin
 - větší množství stromů - mimo jiné i extenzivních sadů
 - větší množství linií a skupinové zeleně - aleje a remízky
- Realizace těchto prvků viz předchozí kapitoly.

Stín stromů snižuje výpar z plochy a navozuje příjemné prostředí sníženou teplotou a ve spojení s vylučováním silic a dalších látek působí kladně na živé organismy.

Péče o vodní toky a plochy

Průběh potoků, řek či říček v obci či mimo obec je potřeba udržovat - sekat břehy, čistit koryto. Stejně tak vodní plochy - rybníky.

Nejčastějšími majiteli vodních toků a ploch mohou být: obec, soukromý subjekt, Povodí, Lesy ČR.

Pokud je potřeba vyčistit tok či vodní plochu, případně kácet či sázet na břehu:

1. Je potřeba zjistit majetkové poměry
2. V případě, že jsem majitel - provést realizaci
3. V případě, že nejsem majitel - kontaktovat majitele či správce toku, vodní plochy apelovat na provedení údržby či získat souhlas s údržbou břehového porostu.
4. **Financování** – lze částečně financovat z Operačního programu životní prostředí, národních programů nebo krajských zdrojů

Zeleň u vodních ploch:

- Nevhodná:** - jakékoliv jehličnany - smrk k rybníku nepatří
- cizokrajné druhy dřevin, zejména neobvyklé barevné taxony
- Vhodná:** - stromy: olše, vrby, topoly, jilmy, duby, jasan a lípy
- keře: střemcha, svída, zimolez, kalina, černý bez
- Omezeně:** - uvnitř obce u rybníka lze použít i nepůvodní keře, které jsou ale na venkově již dlouho tradiční jako např.
kalina obecná, Roseum, kdoulovce, vajgélie apod.

Návrat zeleně do krajiny

Jednou z možností, jak navrátit zeď do krajiny, je realizace opatření v prvcích územního systému ekologické stability (ÚSES).

Víte, co to je ÚSES? ÚSES se skládá z biocenter (plošných prvků), která jsou mezi sebou spojena biokoridory (liniovými prvky). Tyto plochy mají pomoci krajině jako celku, aby zůstala ekologicky stabilní, aby rozmanité rostliny, ale i živočichové měli svůj životní prostor a měli se v krajině kudy pohybovat. Jsou to zkrátka plochy, kde příroda má přednost před vším ostatním.

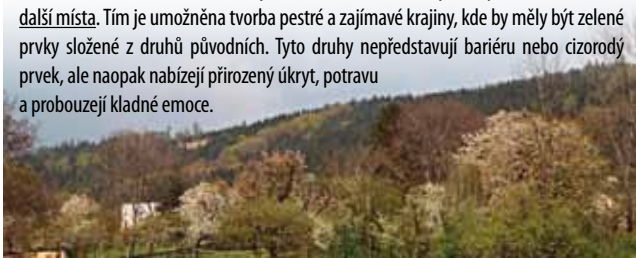
Biocentra a biokoridory mají obecně stanovené minimální plošné, délkové a šířkové parametry. Tento systém se v území vymezuje schváleným územním plánem nebo schválenými pozemkovými úpravami. V těchto plánech mohou být skladebné prvky nebo jeho části zaneseny jako funkční nebo nefunkční – návrhové.

Práce s ÚSESem

1. Ve **funkčních částech** je možné provádět jejich kvalitativní zlepšování např. dosadbou chybějící zeleně.
2. V **nefunkčních částech** je pak třeba zajistit opatření, která funkčnost zajistí. Jedná se např. o realizaci remízku, osázení břehů vodoteče apod. O jaký typ zeleně by se mělo jednat v každém konkrétním biocentru či biokoridoru, je uvedeno v textové části územního plánu.
3. V obou případech je však třeba jednat s vlastníky pozemků a zpracovat **projekt realizace (obnovy) prvku ÚSES**. Tento projekt může být realizován samostatně nebo může být obsažen v Plánu společných zařízení v rámci Pozemkových úprav. **Obec se může přednostně zaměřit na ty části ÚSESu, které jsou na obecních pozemcích, kde odpadá složitě jednání s majiteli pozemků.**

Mimo prvky ÚSES, které jsou povinné v územním plánu, existují také interakční prvky, které v něm již nemusí být znázorněny. Obecně se jedná o prvky, které působí jako relativně stabilní část krajiny s pozitivním vlivem na své okolí. Projekty ÚSES vypracovávají autorizované osoby, které by měly zajistit odbornou a technickou proveditelnost projektu a jeho efektivitu. Realizovat schválený projekt může vlastník pozemku, nájemce, ale obecně každý, kdo má zájem jej realizovat.

V obecné rovině se pak zeď v územních plánech obcí připouští téměř ve všech plochách, což znamená, že zeď v krajině není nutné směřovat jen do prvků ÚSES, ale i na další místa. Tím je umožněna tvorba pestré a zajímavé krajiny, kde by měly být zelené prvky složené z druhů původních. Tyto druhy nepředstavují bariéru nebo cizorodý prvek, ale naopak nabízejí přirozený úkryt, potravu a probouzejí kladné emoce.

Možnost obnovy mizejících a ztracených prvků kulturní krajiny

Občan

Člověk, který vlastní byt i jen malý kousek půdy – zahrádky – může mnohým přispět k obrazu zeleně ve vesnici, i k celému jejímu zapojení do krajiny.

- V prvé řadě je potřeba nenechat se strhnout k **bezhlavému kácení vzrostlých stromů** u domu či v zahradě. Je potřeba dobře zvážit, zda je strom skutečně tak nemocný, starý nebo nebezpečný, aby skácení bylo nutné. Zda to nevyřeší odborné prořezání či léčba. Strom narůstal do stávající podoby třeba sto let a během odpoledne je nenávratně pryč.
- Můžeme na své zahradě sázet **ovocné stromy na vzrůstné podnoží** v pěstitelském tvaru polokmen nebo vysokokmen. Obnovujeme tím motiv tradičních ovocných sadů.
- Na kousku zahrady, kam se tolik nechodí, můžeme vyset **louku** či alespoň **motýlí záhon**.
- Svou zahradu na venkově můžeme koncipovat jako skutečně venkovskou, inspirováni stylem venkovských a přírodních zahrad a zahrádkami našich babiček a prababiček, z čehož vyplývá i **volba keřů a květin, které jsou na venkově tradiční a již dlouhodobě vyzkoušené**.

Můžeme pomáhat přírodě tím, že volbou stromů a keřů, které vysadíme, zvýšíme pestrost zeleně (biodiverzitu). Na zahradu můžeme vysazovat **naše domácí keře** s upřednostněním těch, které jsou dnes již ve volné přírodě vzácné či dokonce ohrožené.

dřín obecný - ohrožený druh
klokoč zpeřený - ohrožený druh
růže bedrníkolistá - silně ohrožený druh
růže galská - ohrožený druh
růže sivá - není častá
zimolez černý - vzácný druh
zimolez obecný - vzácný druh

A především! Vyvarujeme se vysazování jehličnanů, těch cizokrajných zvlášť.

Naše domácí keře lze zakoupit ve školkách, některé školky jsou na ně přímo specializované.

Možnost obnovy mizejících a ztracených prvků kulturní krajiny

Obec

Obec mnohdy může mít k dispozici větší vlastní plochy, na nichž lze realizovat i to, co na soukromých zahradách jde pouze omezeně. Stačí se inspirovat tradicí a tvůrčím způsobem ji přenést do reality současného života. Obnova tradičních prvků ovšem musí být promyšlená, koncepční a často je

nutné rozplánovat ji do jednotlivých kroků pro delší časový úsek. Jako první je nutné pochopit historický vývoj obce i její okolní krajiny a respektovat přírodní podmínky dané lokality.

- Každý takový počín obnovy nebo nového vytvoření tradičních prvků má přínos nejen estetický, ale i kulturní a biologický.
- Obec má možnost vysazovat u křížků, soch či kaplí vzrůstné stromy a jejich korunu neořezávat, ale nechat volně růst.
- Pokud je na to kolem komunikací uvnitř obce prostor, je zde možné vysazet aleje. Ideálně aleje ovocných stromů a ještě lépe stromů starých krajových odrůd.
- Mnohde je možné veřejnou zeleň pojmout jako ovocný sad velkých stromů.
- Větší travnaté plochy je možné proměnit na louky s režimem sečení 2x do roka. Usnadní to údržbu lokality a přinese nenahraditelnou krásu.
- I ve veřejné zeleni je vhodné dát prostor domácím druhům keřů a stromů s upřednostněním těch, které jsou v přírodě vzácné - viz. předchozí kapitola. I ve veřejné zeleni je dobré využít tradiční a osvědčené venkovské keře (kdoulovce, hortenzie, šeříky, vajgérie....) a v neposlední řadě je možné veřejnou zeleň navrhovat jako jedlou, a to nejen stromy, ale i keře (maliny, angrešty, áronie, muchovníky, měsíční jahody....)

Využití plodů a jejich zpracování

Není žádný rozumný důvod k tomu, proč nepěstovat na soukromých zahradách i ve veřejné zeleni keře a stromy, které nesou jedlé plody. Není potřeba se obávat, že taková zeleň nebude dost zajímavá: ovocné stromy v jarním květu, áronie s podzimně zbarveným zlatým listím či např. rakytník obalený oranžovými bobulemi – to vše je dost krásné na to, aby mohlo plnit funkci okrasy místa, ale zároveň mělo ještě další smysl. A tím jsou plody. Některé lze jíst hned zasyrova po utržení, jiné jsou vhodné pouze ke zpracování např. zmiňovaná áronie.

Plody se dají zavařovat, vyrábět z nich marmelády, šťávy, sirupy i likéry, případně ovocná vína.

Některé plody se hodí k pálení a většinu jich lze sušit. To lze nejen v sušičce, ale i v troubě, u kamen nebo nad topením. Díky pěstování ovoce bez chemických hnojiv a postřiků přímo na zahradce či na obecní ploše získáme zdravé, ničím nezátžené plody a jejich zpracováním stejně zdravé až léčivé produkty, které skutečně prospívají zdraví.

V rámci využití a zpracování plodů je nevhodnější spolupracovat s místní organizací Českého svazu zahrádkářů, kteří mnohdy disponují obecními moštárnami či pálenicemi.

Ale abychom mohli sklízet „ovoce“ naší jakékoli činnosti, nejprve musíme „zasít“ a pak o vše s láskou pečovat.

A tak to bylo, je a bude...

